

ըլլայ՝ ըրածը գողութիւն է . դարձեալ գող է անիկայ որ ծառայողին աշխատութեան համեմատ վարձք չտար :

ԼԱ.

Լինուական արհեստք . — Բնկերութե մէջ դեռ ուրիշ պարապմունքներ ալ հարկաւոր են, ինչպէս բժիշկը զմեզ առողջացնելու համար, փաստաբանը մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար, վարժապետը դաստիարակելու համար, քահանան հաւատոյ կարեւոր բաները սովորեցնելու համար, դատաւորը մէկուն իրաւունք ունենալը չունենալը որոշելու համար, զինուորը մեր ապահովութեան վրայ հսկելու համար, և այսպէս դեռ ուրիշ շատ զբաղմունքներ¹ . ասոնք բոլորն ալ ուրիշներուն օգտին համար չէ՞ն մի աշխատիր . ուրեմն իրաւացի է որ վարձք մը ունենան :

Կը շարունակուի :

Միլտովն :

Բազմավիպիս էջերը այս երրորդ անգամուս Միլտովնի ընծայելնիս թերեւս ոմանց զարմանալի մը երեւնայ . բայց որովհետեւ ազգերնիս քիչ ատենէն հեղինակիս անմահական ծանօթ երկասիւ

1 Ատանկ կրնանք բաժնել ան ամէն զբաղմունքները որոնցմով արհեստից և պարապմունք մէջ սեպհականութիւն մը կը ստացուի : Արհեստներն իրեք դաս կը բաժնուին :

Ա . Ասոնք որ բարեբերութեան ետեւ կ'ըլլան . զոր օրինակ . Որս , Ձկնորսութիւն , Երկրագործութիւն և հանքաբանութիւն՝ այսինքն քարերու , աղերու , գետնածուխի և մետաղաց հանելուն համար եղած աշխատութիւնները :

Բ . Պիտոյից , հանգստեան և հաճոյից համար եղած արուեստները :

Գ . Վաճառականութիւն , որուն հետ կ'իմացուին ծախելը , փոխադրութիւնն և վճարելը :

Ազնուական արհեստ կամ պարապմունք ըստածներէն ոմանք ՚ի--ղէն , ինչպէս Կրթութիւն , Իրաւագիտութիւն , Անդաշափութիւն և հաշուագրութիւն : Ոմանք ալ ՚իօֆնէն , ինչպէս Բժշկութիւն , Վիրաբուժութիւն , Դեղագործութիւն : Ոմանք ալ ինչ առիթն , ինչպէս Արդարութիւն և Զինուորութիւն : Իսկ ասոնց ամենուն գերագոյն գլուխն է Կրօնքը իր պաշտօնեայներովը :

րութեանն՝ այսինքն Ղարախտ կորուսեալ Ղիւցազներգութեանը նոր թարգմանութիւն մը պիտի ստանայ հայկական հին տաղաչափութեամբ՝ արդի ազգային քերթողաց երևելագոյններէն մէկու մը երկասիրութեամբը , ան պատշառաւ արժան համարեցանք որ այս թարգմանութիւնը դեռ ՚ի լոյս չընծայուած՝ հեղինակին վրայ ընդհանուր տեսութիւն մը ընենք՝ աւելի Սիլմէն հռչակաւոր քննաբանին կարծեացը հետեւելով՝ որ ինչպէս ծանօթ է ամենուն՝ իր ուղիղ և անկողմնասէր դատմանը համար շատ յարգ ունի ուսումնասիրաց առջև : Եւ որովհետեւ այս նոր թարգմանութիւնս տպագրութեամբ լոյս տեսնալու համար դեռ քանի մը համբերատար ամսոց պէտք ունի , ան պատշառաւ ըստ պատշաճի քանի մը գեղեցիկ հատուածներ ալ մէջ կը բերենք , որով ատենէն առաջ ճաշակ մը տուած ըլլանք այս նորահիւս թարգմանութեանս՝ բանասէր և կիրթ ախորժակաց :

Հանձարը սրբնթաց ու ամեհի գետի կը նմանի որուն դիմացը որ և իցէ արգելք չկրնար ընդդիմանալ մանաւանդ երբոր հարթ ու դիւրին ընթացք մը գտնէ ձեռնտու իր աղբիւրէն անաշխատ բղխելու՝ ինչպէս է միտքը : Միլտովնի գերաթուիչ հանձարը շատ կը յարմարի այս օրինակիս , ևս առաւել երբոր ամբողջ իր կենաց ընթացքը քննենք ուշի ուշով , որովհետեւ մեծ հեղինակի մը կեանքը շատ կապակցութիւն ունի իր գրաւորական երկասիրութեանցը հետ : Միլտովն ինչպէս քաղաքական կենաց՝ այսպէս ալ իր քերթութեանցը մէջ բոլորովին նոր ասպարէզ մը բռնեց որ մեծ հանձարի նշան է՝ մանաւանդ երբոր աչք մը տանք իր Ղարախտ կորուսեալ հրաշալի Ղիւցազներգութեանն՝ որ ինչպէս յայտնի է ամենուն , նիւթոյն նորութիւնը գերազանց հանձարի մը կարօտ էր որ զայն ՚ի գործ դնէր . և ինչպէս հանթէ նոյնպէս նաև Միլտովն գերբնական և սովորականէ դուրս գէպք մը նիւթ առած են իրենց որ բոլորովին երևակայութեան կամ թէ ըսենք հան-

Ճարի ծնունդ է : Բայց ինչո՞ւ արդեօք Սիլտովն այսպիսի կրօնական դէպք մը ընտրեց իրեն դիւցազներգութեան նիւթ մինչդեռ չէին պակսեր Լեզգիացոց մէջ պատմական աւանդութիւններ ու ազգային մեծամեծ դէպքեր, որոնք անտարակոյս ժողովրդեան աւելի ախորժելի կրնային գալ քան այսպիսի երեւակայական ու բարձր դէպք մը . միթէ աւելի յարմար չէին ասոնք : Բայց այս ինդրոյս պատասխանը բանաստեղծիս բնութենէն ու կենաց ընթացքէն պիտի տեսնենք :

Երգ Սիլտովն ծնաւ 'ի Լոնտրա յամին 1608 դեկտեմբերի 9 : Եւս միջոցիս դեռ կ'ապրէր հռչակաւորն Շէքսպիր : Իր հայրն որ գիտուն, արուեստից սիրող և երաժշտութեան մէջ մեծ հանճար ունեցող մարդ էր, Լոնտրայի մէջ նօտարութեան արուեստը կ'ընէր : Պատանին Սիլտովն ուսումնական լաւ կրթութիւն մը առաւ, և տասուերկու տարուան հասակէն անանկ ինքզինքը ուսման տուած էր որ գոգցես գիշերն 'ի լոյս կարդալու պարապելով աչքերը սկսան տկարանալ : Բէյմպրիճի համալսարանին մէջ ըրած ուսմանը ընթացքը շատ յաջողութեամբ լմնցուց . և արդէն իր շինած քանի մը լատիներէն բանաստեղծութիւններէն կը տեսնուէր ինչ հանճարի տէր ըլլալը, որոնց մէջ այնպիսի քաղցրութիւն ու կիրթ ախորժակ մը կը տեսնուի որ հիւսիսաբնակ լատինագիտաց մէջ նմանը խիստ քիչ ելած է : Սակայն իրոյստ ու ամբարտաւան բնութեամբը ուրիշներուն հետ թշնամանալով ստիպուեցաւ Բէյմպրիճէն ելլել յետ հնգամեայ պանդխտութեան : Իր նախկին բերումը եկեղեցական վիճակի կը կոչէր զինքը, բայց անկէ հրաժարեցաւ չուզելով եկեղեցական իշխանութեան տակ խոնարհիլ, որովհետեւ հաւատոյ մէջ ալ ազատ և ուրիշէ անկախ ըլլալ կը փափաքէր :

Սիլտովն քսանըջորս տարուան հասակին իր հօրը քով առանձնացաւ՝ որն որ արդէն իր զբաղմունքներէն հրաժարած գեղի մը մէջ խաղաղ կ'ապրէր .

Սիլտովն այս առանձնութեան մէջ ուզուլ մարմնով ինքզինքը ուսման տուաւ և գրեթէ ամէն տեսակ ուսմանց ասպարէզն արշաւեց, ինչպէս հնութեանց, նոր լեզուաց, պատմութեան, փիլիսոփայութեան, չափաբերութեան, և այլն և այլն : Բայց ամենէն աւելի իր միակ զբաղմունքը լատիներէն ու անգղիարէն բանաստեղծութեան պարապիւն էր՝ որոնցմէ երկրորդը քիչ ատենէն նոր ու անմահական փայլ մը պիտի առնուէր իւր ձեռքը : Շատ հաւանական է որ Սիլտովն այս միջոցիս շարադրած ըլլայ իր քանի մը թատերերգութիւնները, զորոնք վերջէն հրատարակեց . բայց իր համբաւոյն նոր փառք մը չէն աւելցրներ ասոնք, միայն հեղինակիս սուր գիտութիւնն և հնոց վրայ ունեցած կիրթ ախորժը կը տեսնուի՝ որոնք իր նախատիպ հանճարոյն հետ միացած են . բայց երբեմն ալ ուսումնական գիտութեանց և իր կենաց դէպքերուն վրայ երկայն բարակ խորհրդածելով՝ ձանձրանալի ոճ մը կ'առնու : Իր լատիներէն բանաստեղծութիւնները ներդաշնակաւոր ու կիրթ ոճով են, իսկ անգղիարէններուն մէջ թէպէտ չէր համարձակած դեռ յանգիլուծը վրայէն թօթուել, բայց յայտնի կ'իմացուի որ ստիպուած ու ակամայ կը հպատակէր սովորութեանը : Սիլտովնի նախընծայ երկասիրութեանցը մէջ շատ համբաւ ունէին ատենօք Զաւարն և Մաքսիմ Լուաճները, զորոնք անաչառապէս քննելով, կը տեսնենք որ բոլոր նիւթը չէն բովանդակեր, և կամ թէ ըսենք իրենց վախճանին հասած չէն : Սիլտովնի հանճարն աւելի տխուր ու բարձր մտածութեանց համար եղած էր, այն պատճառաւ իր մէկ հոգեկան-կապակեր գործիքն ալ զոր Վոմիւս անուանեց, Խալալիկան կատակերգութեանց հետեւելով, աւելի կարգէ դուրս բան մըն է քան թէ զուարճալի :

Սիլտովն շատ տարի այսպէս ուսման հետ առանձնացած անցընելէն ետքը, երբ իր մայրը կորսնցուց՝ ուղեց ու

մէյմը Խտալիա ճամբորդութիւն ընէ :
Վախ և առաջ Վաղղիայէն անցնելով,
որ դեռ զուրկ էր այս միջոցիս իր պան-
ծալի ոսկեղարէն, և որուն լեզուին և
մատենագրութեանը ըստ բաւականին
հմուտ էր Սիլտովն, գնաց 'ի Փլորեն-
տիա ուր մեծին Վալիլէոսի բանտարգե-
լութեան միջոց շատ անգամ առիթ ու-
նեցաւ հետը տեսնուելու : Խտալիոյ
զուարթ ու քաղցրաշունչ երկինքը,
բանաստեղծական ճոխ տեսարանները,
գեղեցիկ դպրութեանց պանծալի յիշա-
տակարաններն ու Վաստոյի փառացի
անուան արձագանգը՝ Լ'նգղիացի երի-
տասարդիս երեւակայութիւնը շարժե-
ցին :

Երկու անգամ հուովմտեսնելու գը-
նաց, ուր որ կրօնական խնդիրներու
վրայ ըրած չափազանց վիճաբանու-
թիւններովը շատ անհանգիստ կ'ընէր
իր բարեկամները : Բայց 'ի վերայ այս
ամենայնի ծիրանաւոր Վարպերինին ի-
րեն շատ մեծ ընդունելութիւն ըրաւ՝
ու զինքը ներդաշնակաւոր երաժշտու-
թեան մը հրաւիրելով, հոն լսեց Սիլ-
տովն առաջին անգամ նոյն ատենուան
համբաւաւոր Լէոնորա երգիչ կնկան
ձայնը, որուն քաղցրութեանն զմայլե-
լով վերջէն անմահացուց իր անգղիարէն
բանաստեղծութեանցը մէջ և մասնա-
ւորապէս Լէոնորայի ընծայած իտալե-
րէն նուագովը : Իսկ իտալական մա-

տենագրութեան մէջ ան աստիճանի
յառաջագիմութիւն ըրաւ՝ որ նոյն լե-
զուով այլ և այլ բանաստեղծութիւն-
ներ շինեց ու քանի մը իտալական ճե-
մարաններու դիմացը կարդալով մեծա-
մեծ գովեստներ ընդունեցաւ : Բայց
Սիլտովնի բանաստեղծական խանդը
այսպիսի չափաւորեալ ասպարիզի մը
մէջ չէր կրնար ամփոփուիլ՝ մանաւանդ
որ իր գլխաւոր ջանքը մայրենի լեզուն
մշակել էր՝ որով կ'ուզէր մէկ օր մը իր
մտացը ծնունդը հաղորդել իր ազգին
գերազանց ու աննման եղանակաւ . աս
մտածմունքս շատ կը նեղէր զՍիլտովն՝
թէ ինչպիսի արդեօք յիշատակաց ար-
ժանի երկասիրութեամբ մը կրնար իր
հայրենիքը փառաւորել . և աս բանիս
աւելի վառուեցաւ երբոր՝ Վաթոյի Սիլ-
լա Սանտո կոմսին հետ առիթ ունեցաւ
տեսնուելու, որ հաճարեղ ու բանիբուն
ծերունի մըն էր, Վաստոյի բարեկամ
ու անոր վրան մեծ համարումն ունե-
ցող : Եւ ծերունւոյս Վաստոյի վրայ
տուած հետաքրքրական ու մանրամասն
տեղեկութիւններն ու իրեն հիացումն
այս հոյակապ ու միանգամայն դժբաղդ
դիւցազներգակ Վերթողիս վրայ՝ Սիլ-
տովնի եռանդը և ևս բորբոքեցին և
մեծ սէր մը ազդեցին այս պատկառելի
ծերունւոյս վրայ . որուն յետոյ Սիլ-
տովն այս () գոստեան դարու արժանի
Լաթիններէն տողերն ուղղեց :

¹ « Դից տարիելի ծերունի դու, ըզքեզ անշուշտ ի խանձարրոց
հաշտն Բրամազդ սրբեաց լուսովն քաղցունի եւ Փեբոս
Եւ թուն Ետլանդեայ ² . զի մահացուի դից վերնոց
Լ'նգղատին յեղին ի լոյս՝ գոյր լոկ նպաստել վեհ քերթողին » :

Ըստ զուարճացաւ Սիլտովն իր այս
ըստ բախտի դտած բարեկամին վրայ,
և նոյն վայրկեանէն միտքը հաստատ
դրաւ որ ինքն ալ Լ'նգղիոյ ազգային հին
աւանդութիւններն երգէ, ինչպէս Լ.ը-

դուր թագաւորին քաջութիւններն և
կամ ասպետաց դիւցազնական արու-
թիւնները :

Սինչդեո՝ Վաթոյի եղած միջոցը միտք
ունէր որ բոլոր Սիկիլիա ու Տունաս-
տան քալէ, լսեց որ Լ'նգղիա խռովու-
թիւն ելլալով տակն ու վրայ եղեր էր .
ազատութեան ձայնը որ Սիլտովնի ա-
կանջին բանաստեղծութեան չափ զօ-
րաւոր ազդեցութիւն մը ունէր՝ ստի-
պեց զինքն որ շուտով հայրենիքը դառ-

¹ Dis dilecte senex, te Jupiter æquus oportet
Nascentem et miti lustrarit lumine Phœbus,
Atlantisque nepos; neque enim nisi carus
ab ortu

Dis superis magno poterit favisse poetæ.

² Այսինքն հերմէս դիք պերճախօսութեան,
ինչպէս Փեբոս բանաստեղծութեան :

նայ . և իր այս դարձը Հռովմայ , Փլորենտինոյ , Սենեականի ու Սիլանու վերայէն ըրաւ : Կը հաստատէ Սողեւոր Սիլտովն Սիլանէն անցնելու ժամանակ դիպուածով տաղերգութեան մը ձեւացուելուն ներկայ գտնուելով որուն Նիտրէինի հեղինակը նախամարդոյն անկումը իրեն նիւթ առած էր , անանկ տպաւորութիւն մը ըրաւ Սիլտովնի վրայ այս նիւթիս վսեմութիւնն , որ մէկէն որոշեց այս նիւթիս վրայ երկասիրելու : Եւ կարծիքիս դէմ զինեցան անգղիասէրք և մասնաւորապէս Ղոնսըն որ բոլորովին մերժեց Սողեւորի այս կարծիքը : Եւ թէպէտ Սողեւորի այս ըսածը Նիգղիացի բանասիրաց հաւանական չերեւայ , բայց այս դէպքը ստոյգ կը տեսնուի . զի ան զի նոյն տաղերգութիւնը դեռ ինչուան հիմա կեցած է , որուն առաջին հանդէսին երկրորդ տեսիլը որ արուսեկին բերնէն առանձնախօսութիւն մըն է , այնպիսի նմանութիւն մը ունի Սորուստ դրախտին մէջի Սաղայելի առարեգակն ուղղած այն հիանալի խօսակցութեանն՝ որ բոլորովին կ'արդարացընէ Սողեւորի այս կարծիքը : Եւ այս միւթէ այս փոքր հետեւութեանց նշմարանքը Սիլտովնի հանձարոյն ստուերած մը կրնան բերել արդեօք՝ մինչդեռ տւրիչ գեղեցկութեանց ու ճոխութեանց մէջ կ'ընկրդմին ու կ'անհետանան : Եւ այս ինչ որ ալ ըլլայ , հաւանական է կարծել որ Սիլտովն Խտալիա եղած միջոցն այսպիսի մեծ ձեռնարկութեան մը նախադրեցիկ զգացմունքն ունեցած ըլլայ՝ որովհետեւ Նիգղիա դառնալէն վերջը իր հրատարակած գրութեան մէջ այս մտածմունքս կը ցուցնէ՝ որոնք թէպէտ բացայայտ բաներ չեն , բայց նախագուշակք կրնան ըսուիլ իր ընելիք ձեռնարկութեանը :

Սուտի 1640^{ին} երբոր Լոնտրա դարձաւ , որ ահաւոր խռովութեամբ մը կ'ալէկոծեր , ու տեսնելով որ եպիսկոպոսական իշխանութեան դէմ սաստիկ հալածմունքներ ու մաքաւմունքներ կ'ըլլային , մէկէն այս խնդրոյս մէջ նետուեցաւ՝ ի սկզբան կրօնից պաշտպա-

նութեան պատրուակաւ : Եւս միջոցիս շատ մը ազնուական պատանիներու դաստիարակուէր պարապեցաւ , որոնց մէջն էին իր երկու քեռորդիքն ալ : Եւս բանս ետքէն շատ հակաճառութեանց նիւթ եղաւ իր քննաբաններուն մէջ , ուղեւիկ ստուգել թէ արդեօք իրաւընէ դպրոցի վարժապետ եղած էր թէ ոչ : Սիլտովն իր ուրիշ ուսմանցը զբաղած միջոց Երայեցերէն , Վաղդէաւրէն և Նորերէն լեզուներն ալ սորվեցաւ մինչդեռ Նունարէնի ու Լատինի մէջ ալ օր ըստ օրէ կը յառաջադիմէր . իր այս առանձին զբաղմանցը միջոց քանի մը գրութեանքն ալ հրատարակեց՝ որոնցմէ մէկն ուղղակի եկեղեցական իշխանութեանց դէմ էր կրօնական ազատութիւնը պաշտպանելով . միւս գրութեանց անուններն են ՚ի վերայ եպիսկոպոսութեան . ՚ի վերայ եկեղեցական իշխանութեան , և եկեղեցական Բարեկարգութեան ըստածները : Եւ այս Սիլտովն այս հակաճառութեանց ատեն ուրիշ մեծ գրաւորական երկասիրութեան մը կ'ուզէր ձեռք զարնել , որուն այս վերոյիշեալ գրութեանց մէջ տեղ տեղ յայտնի նշաններ կու տայ , և մասնաւորապէս ուր կ'ըսէ թէ , « պիտի տեսնան ատենօք մէկը որ վսեմ ու նոր տաղաչափութեմը Ստուծոյ գլխութիւնն ու դատաստանը երգէ » . ու վերջը բանաստեղծական քանի մը խորունկ մտածութիւններ ընելով Հոմերի , Սիլվիոյ ու Վաստոյի անունները մէջ կը բերէ՝ ու կ'աւելցնէ միանգամայն որ կրօնքը կրնար իրենց ընտրած նիւթէն աւելի գերազանց նիւթ մը ազգել , և թէ՛ մէկ մեծ պարտք մը ունի ինքը հատուցանելու կրօնից նկատմամբ : Սըր կ'աւելցընէ ևս , թէ « Վիչ ատենէն յուսամ որ » այս պարտքս կը կատարեմ , բայց այնպիսի երկասիրութիւն մըն է ընելիքս » որ պէտք է ազատ ըլլայ երիտասարդական աշխուժէ ու գինւոյ գոլորշիք » ներէն որ աամիկ սիրահարի մը զրէնէն » կը զեղուն : Ստածած նիւթս պիտի չհարկաւորուի Սնեմոնիեայ ու իր հրապուրիչ դատերցն օգնութեանը ա-

„ պաւինելու , այլ ընդ հակառակն ան-
մահ հոգւոյն նպաստաւորութեանը
պիտի կարօտի ու անկէց օժանդա-
կութիւն պիտի խնդրէ՝ որ աղբիւրն է
ամենայն գիտութեանց ու ճարտարա-
խօսութեան , որպէս զի խաւրէ իր
անմահ արքունիքէն , այն լուսափայլ
և երկնային խանդով բորբոքած Սե-
րովբէն , որ իր ընտրած քերթողին
չթափուցը շարժէ և սրբէ , , :

Եւ իրաւցընէ ինչպէս որ խոստացաւ
Սիւտովն անանկ ալ ետքէն 'ի գործ
դրաւ՝ զոր արժան կը համարինք մէջ

բերելու հոստեղս իր քերթութեանն
այն հիանալի մուտքը որ շատ գերազանց
ու վսեմ է :

Եւ ինչպէս որ կրնան տեսնալ բանի-
բուն , աննախանձ և առողջամիտ բա-
նասէրք ազգիս , այս նոր թարգմանու-
թիւնս ալ իրեն վայելուչ պարզու-
թեամբն և բնիկ հայեցի ըսուածքովը՝
հեղինակին վսեմութիւնն և գեղեցկու-
թիւնը չէ թէ միայն նուազեցուցած չէ ,
այլ գոգցես նոր փայլ մը աւելցուցած է
այն հրաշալի տողերուն :

Օ առաջին յանցանս մարդոյն եւ զարգելեալ ծառոյն պրտուղ
Ոյր թիւնաբեր ճաշակացըն ջամբ եմոյծ յաշխարհ ըզմահ
Եւ զամենայն աղէտըս մեր՝ արկեալ ըզմեզ Վքին դրախտէն ,
Սինչեւ Սարդ որ գերաբուն կանգնեալ ըզմեզ՝ անդրէն դարձոյց
Ի նոյն գահ երանաւէտ , երգեա Սուսայդ երկնաւոր ,
Որ ի զանխուլ գագաթանըն Վորեբայ կամ Սինայի
Ղու շնչեցեր ի հովիւն որ նախ ուսոյց ընտրեալ տոհմին՝
Օ իարդ իսկըզբանէ երկին ուերկիր եւ ի Սըհէն :
Կամ թէ լեաւըն Սիովն եւ Սելովայ ջուրցըն վըտակք՝
Սօտ քերեալք ուղխինաճեմ առ դաբիրան աստուածախօս՝
Հեշտագոյն քեզ թըւիցին , անդուստ կարդամ գքեզ ի թիկունս
Երգոցս յանդրգնութեան՝ ոչ ինչ մեղմով սաւառնելոց
Ելանել սըլանալ քան զԷոնեան բարձաւթն ի վեր
Թեւակոխեալ ժամանել ուր բանք եւ տաղք չհասին երբեք :
Եւ դու հոգիդ , որ քան զտաճարս ըզսիրտ սիրես զուղիղ եւ սուրբ ,
Ուսո ինձ , զի դու գիտես . դու իսկըզբանց յաւիտենից
Սերձ կացեալ՝ ամենազօր քոյով թեւօքդ համապարփակ
Ղըրգալով աղանակերայ յանհուն անդունդս՝ ածեր ի ծնունդ :
Ի խաւարս իմ ծագեա լոյս , ամբարձ ըզտրուպս և զօրացո ,
Օ ի կարող անդ ի բարձունըս գտանիցիմ մեծ խորհըրդոյս՝
Հաստատել զաստուածախնամ ըզտեսչութիւնն յաւերժական ,
Եւ հանել յարդարութիւն ըզճանապարհըս Տեառն առ մարդն :
Եւս նախ , զի ոչ երկինք , ոչ խորափիտ ծոց դըժոխոյ
Յերեսաց քոց ծածկեն ինչ , աղէ ասա՝ յիմէ՛ շարժեալ
Յերջանկափառ վիճակին եւ յերկնաձիր շնորհաց պարգեւսն
Եկին՝ Եւսածընօղքս ի յՎարչէն վըտարանջել ,
Եպախտ ըզկամն արարեալ զմիոյ եւեթ պատուիրանին ,
Ուր զի եւ տեարք էին այլոց համագոյից տիեզերաց :
Ո՞ր զնոսա հրապուրեցոյց յամօթալից յայն խեւութիւն :
Սիւսանձու քինու վառեալ՝ խաբեաց ըզմայրն ազգի մարդկան :
Եւր զինքըն կործանեալ գոռողութիւն իւր 'ի յերկնից
Եանակաւն հանդերձ իւրով ապրստամբողըն հրեշտակօք ,
Յոր խրախուսեալ , եւ տենչացեալ գըլել փառօք զհամապատիւնն՝

Յուսացաւ հաւասարել Ռարձրելոյն՝ ձեռն յանձին հարեալ,
Թէ ի կռիւ կացեալ ընդ իւր ընդդիմացի պատերազմաւ .
Փառամով սրբտիւն արբեալ՝ դէմ միահեծան Լին գահու
Լնայարիշտ բորբոքեցոյց ճակատամարտ անդ ի յերկինս
Եւ յոխորտ գուպարած, դէտակն ի յոյս կալեալ անօտի .
Ղերազօր զօրութիւնն ի կամարաց զինքն արփենից
Հրաբորբոք արկ գըլխիվայր, անկումն անարգ և բոցակէզ .
Լնկաւ նա յանյատակ ի խորխորատն կորըստեան՝
Կալ անդէն ի հրոյ պատիժս յադամանդեայ պընդեալ շըղթայս .
Լնենակալ Ռարձրելոյն զի խիզախեաց, ձայն տալ ի զէն .
Լննիցս ըզլափ տըւընջեան և գիշերոյ մահկանացուաց
Լնքն եւ ամբօխ իւր սոսկալի պարտեալ անկեալ դընէր տապաստ
Հրաթաւալ ի վառ վիրապն, անմահութեամբն նըշաւակ .
Բայց դատակնիք իւր պահէր ըզնա ի մեծ եւս բարկութիւն .
Օ ի խորհուրդք կըրկնադատք, երանութեանն յորմէ անկաւ
Եւ որ անդ անկէտ առ ոտս իւր աղիտից, կըռփեն ըզնա .
Շուրջ զիւրեւ թաւալ ածէ մահագուշակ ականողիս
Երկարեալս ի ցաւ անեզր, ի սըրտապախ վըհատութիւն՝
Սալացեալ գողողութեամբ խառն եւ անոստ ատելութեամբ .
Սիով ակնարկելով, որքան սրանան հրեշտակի աչք,
Տեսանէ զխըրթնի կայանն խաթարեալ եւ ամայի .
Ղդեակ ահաւոր շուրջանակի բոլորածոյ՝
Իբրու հնոց մի ահագին հրատաբորբոք բոցավառեալ .
Ոչ լոյս անդուստ ի բոցոյն, այլ մութ՝ խաւար տեսանելի
Չուառութեանց սոսկ եւեթ ածէ տեսիլոս յերեւան,
Ղաւառ տըրտմութեանց եւ աղջամուղջ հեծեծագին՝
Ուր հանգըստեան չիք ուրեք տեղի եւ ոչ խաղաղութեան,
Չիք երբեք յուսոյ մուտ, այնմ որ առ բնաւսն հասանէ .
Եւ տանջանք անդ անվախճան, անդ հրահոսանք յորդահեղեղք
Ճարակեալք ի ծըծումբ անծախապէս հըրդեհական .
Օ այս՝ յաւէժն Լըդարութիւն պատրաստեաց վայր ապըստամբացն,
Լստ նոցին կարգեալ զընդան յանլոյս խաւարն արտաքին .
Օ այս ետ նոցա բաժին՝ յԼէն եւ յերկնաւոր լուսոյն բացեայ
Երիցս որչափ մէջ երկրիս կայ յերկնաբերձ զընդէն ի տար .
Ղանիօն յորմէ երբեմն անկանն՝ օտար այս օթեւան

ԿՈՐՈՒՍՏ ԴՐԱԽՏԻՆ, ԳԻՐԲ Ա. 4-69 :

Բայց Սիլտոյն այս խոստմունքս ընեւէն անմիջապէս վերջը կը դառնայ յանկարծ ու իր անցեալ կենացը վրայ խորհրդածելով կը ցաւի թէ ինչպէս այն քաղցր առանձնութիւնը թողուցած, որ ծնունդ էր վեմ մտածութեանց՝ մրկալից ու ալէկոծ ծովու մը վրայ կընաւաբեկի ճմարտութեան ու զիղ ճամբէն խոտորած, փոխանակ զի սիրելի էր իրեն ուսման պարապիլ ու անով իր մխիթարութիւնը գտնել :

Սիլտոյնի այս տրտունջը իրաւացի է՝ որովհետեւ ինչպէս յայտնի է՝ շատ տեսակ սխալմանց ու բանակըռութեց մէջ ինկաւ ազատասիրութեան բուռն կիրքէն գերուած, ու այս պատճառաւ շատ մը պզտի ու մեծ գրուածքներ ալ հանեց փուճ տեղը սիրտ ու գրիչ մաշեցընելով, մինչդեռ անդիէն իր ներքին զգացմունքը զինքը ի բանաստեղծութիւն կը կոչէր : Սիլտոյն շատ սխալեցաւ այս մասիս մէջ, վասն զի ոչ միայն

իր հանձարն անօգուտ ծախեց՝ այլ նաև անիրաւ կերպով պաշտպան կեցաւ ամենայն եւանդեամբ ժողովրդեան այն մասին՝ որ քիչ մը վերջը բոլոր Մեղգի հրով՝ արեամբ ու անօրէն սպանութիւններով շաղախեցին :

Կը շարունակուի :

Ուշադրեմնադրի երկու աշակերտներն :

Սարգս իր կենաց մէջ ըրած բարեգործութեանն ուշ կամ շուտ հատուցումը կը գտնէ :

Եւս՝ արաբացի քերթողի մը առածին արդիւնքը շատ անգամ կը տեսնենք . և իրաւցընէ քիչ անգամ կ'ըլլայ որ եղած բարեգործութիւնն օր մը իր վարձըը չունենայ , եթէ ըլլայ փոխադարձ ուրախութեամբ մը , եթէ ըլլայ բարի անուն մը ստանալով : Եւս անգամ կը սխալինք ըսելով , թէ այս աշխարհքիս վրայ բարեգործ մարդիկ զարմանալի երջանկութիւն մը չեն վայելեր . և աս բանիս մէջ մեր խաբէութիւնն առաջ կու գայ անկէ՝ որ շատ անգամ իրական երջանկութիւնն արտաքուստ երեւցած երջանկութեան երեւութիւն հետ կը շփոթենք , որով ճշմարտապէս բարեբաստ ըլլալու համար , ոչ խեղճ գուրս հարուստ և ոչ ալ զօրաւոր ըլլալ հարկաւոր է : Մըդեօք կայ մէկը որ գէթ միանգամ մը իր կենացը մէջ ըրած բարեգործութեանցն օգուտն ու արդիւնքը տեսած չըլլայ : Մըդեօք կը գտնուի անանկ մարդ մը որ իր բարի համբաւովը գոնէ մէկ անձանթ անձ մը իրեն բարեկամ ըրած չըլլայ : Եւ միթէ ոչինչ բան կը սեպես այդ եղբայրական կարեկցութիւնն՝ որ բարեբարոյ մարդկանց մէջ կը տեսնուի՝ որով ըրած բարեգործութեանդ չէ թէ միայն ճանչցողներ կը գտնուին , այլ նաև հետևողներ ալ կ'ելան ի մեծ զօրավիգն քեզ : Եւ դարձեալ ո՞վ կըրնայ գիտնալ ինչ որ բաղդը մեզի պահեր է , և թէ բարեգործութիւն մը ա-

տենօք ինչ արդիւնքներ կրնայ բերել մեզի : Պէտք չէ բնաւ փոխարէն մը ընդունելու յուսով բարիք ընել ուրիշի . վասն զի այդ կերպով սրտի հետ տեսակ մը վաշխառութիւն ընել կ'ըլլայ . բայց առանց ըրածիդ հատուցմանը սպասելու , կրնաս յուսալ թէ ինչ բարիք որ դուն ուրիշներուն ըրեր ես , ուրիշներն ալ քեզի նոյնպէս ընեն , և թէ ուր որ շատ բարեգործութիւն ցանա՞ծ ես , հարկաւ անկէք քիչ մը երախտագիտութիւն կրնաս քաղել :

Հետեւեալ դէպքն որ Մեղգիոյ պատմութեան հանուած է , այս ճշմարտութեանս սրտաշարժ օրինակ մը կրնայ ըլլալ :

Սագաւորին և խորհրդարանին մէջ եղած կռիւներուն ժամանակը , երկու կողմիներն ալ զէնք առած անգթաբար իրարու դէմ կը պատերազմէին . բայց Սարգիս Սագաւորին բանակը շատ անգամ յաղթուելով , իր կուսակիցներէն անոնք որ ձեռքերնին զէնք կը բռնուէին , Վրոմուէլէն հաստատուած դատաւորներուն դիմաց կը տարուէին , որ ամէն քաղաքներուն մէջ դրած էր , որպէս զի իբրեւ ապստամբ դատապարտուին :

Եւ դատաւորներէն մէկն ալ էր Սըր Սագրիկ՝ Սիւքասի ըսուածը , որ բնութեամբ խիստ էր՝ ի բոլոր սրտէ հասարակապետական , բայց միանգամայն չափաւոր և կատաղիներէն ալ չէր , որուն վրայ Վրոմուէլ մասնաւոր յարգանք ու մեծարանք մը ունէր : Հիւանդոտ կաղմուածքին պատճառաւ չկարենալով զինուորական վիճակի մէջ մտնել , քաղաքական ատեաններու ծառայութեան տուաւ ինքզինքը , որուն մէջ յառաջացաւ իրեն բնատուր հանձարովն , և ուրիշներէ աւելի գործունեայ և հանձարեղ , բայց միանգամայն անաչառ ու արդարադատ դատաւորի համբաւստացաւ :

Միկայ իրիկուն մը իր քանի մը բարեկամներովն ու ընտանիքովը զուարթութեամբ սեղանի նստած ժամանա-